

Társadalompolitikai szempontok a nyugdíjtörvény reformjához

Negyedszázados nyugdíjtörvényünk legtöbb intézkedése annyira nem felel meg a kor szellemének, hogy immár semmi kétség sem forog fenn az iránt, hogy azt egy új, megfelelőbb törvénnyel kell mielőbb pótolni. Egy jó nyugdíjtörvény nemcsak az igényjogosultak szempontjából bir nagy fontossággal, hanem a nemzeti politika és a socialpolitika szempontjából is. Köztudomású, hogy az állam rosszabbul fizeti alkalmazottjainak a munkáját, mint a magánmunkaadók, mert a közszol-

gálati viszonynál nem lehet egyedül a rideg gazdasági szempont az irányadó, hanem az állam és alkalmazottja között fennálló magasabb morális viszony. Viszont azonban éppen ezért az államot fokozottabb kötelezettség terheli kiérdemesült munkása és azok hozzátartozóinak eltartása körül, kivált akkor, amidőn már az általános aggkori ellátás gondolatával mindjobban előtérbe lép az a felfogás, hogy az állam bizonyos körülmények közt még azokról is köteles gondoskodni, akik nem a közügy szolgálatában töltötték életüket. De a socialpolitikai szemponthoz járul a több nemzetiségű államokban, amilyen a mi hazánk is, még egy másik, a nemzetpolitikai szempont is. Legelőször is foglalkozunk ez utóbbival, melynek érvényesülése nálunk főfontosságú.

Az 1900. évi népszámlálási eredmények szerint – melyek mellett az új népszámlálás adatai teljes közzétételéig az összehasonlítás eszközölhetése végett meg kell maradnunk – Magyarország – csak az anyaország – népességének 51.4 százaléka volt magyar anyanyelvű.

Ezzel szemben az állami tisztviselők 94%-a volt magyar anyanyelvű. Ebből látszik, hogy a nemzetiségi vidékeken az állami tisztviselők, valamint családtagjaik a nemzeti eszme szempontjából mily fontos szerepet töltenek be. Hozzájárul még ehhez, hogy az állami tisztviselők száma rohamosan emelkedik, így az 1890-1900-ig lefolyt tíz év alatt 36.8%-kal szaporodott a számuk, úgy hogy 1890-ben 2.097 lélekre jutott egy állami tisztviselő, 1900-ban már 1.690 lélekre jutott egy-egy. Egy postai alkalmazott, adótisztviselő stb. tehát mind az állami, mind a társadalmi élet szempontjából fontos állást tölt be, és a nemzeti eszme érvényesülése nagy mértékben tőle függ, különösen a perifériákon, ott ahol a nemzetiségi izgatások alkalmas talajra találnak. A magyarság szempontjából nemcsak az állami tisztviselők veendőik különösen figyelembe, hanem az önkormányzati tisztviselők is, mert a megyei tisztviselők közül 92%, a törvényhat. jogú városok tisztviselői közül 89.5% és a rend. tanácsú városok tisztviselői közül 80.5% vallotta magát magyar anyanyelvűnek. A föld népével folytonos közvetlen érintkezésben álló községi és körjegyzőknek több mint négyötöd része 857% magyar. A falusi községek vezetése a jegyzők kezében van, érthető tehát mennyire fontos a jegyzői kar nemzeti érzülete a nemzeti politika szempontjából. Nem kevésbé fontos a lelkészek és segédlelkészek hazafias érzülete, mert ők hivatvák valláserkölcsei motívumokkal híveikre hatást gyakorolni. Sajnos, a lelkészeknek csak alig több, mint a fele, 58%, vallotta magát magyar anyanyelvűnek. Örvendetes csak az a tény, hogy a lelkészek magyarosodása is szépen halad, mert tíz év alatt 1890-1900-ig csak a magyar anyanyelvű lelkészek arányszáma emelkedett, míg a

nemzetiségi arányszáma egytől-egyig mind fogyott. A falu harmadik értelmiségi személye, aki főképpen azért fontos, mert a jövő nemzetiség sorsára döntő befolyást gyakorol, a tanító. Száz néptanító közül 1900-ben 73 volt magyar. Tehát itt kedvezőbb százalékot találunk, mint a lelkészeknél. Igen érdekes a tanítók magyarságát az iskolák jellege szerint kutatni. Az állami népiskolák tanítói közül 92% magyar, tehát majdnem ugyanaz a százalék, mint az állami tisztviselőknél; a községi népiskolák tanítói között már csak 80⁴/₁₀₀-kal van a magyarság képviselve. Ha a felekezeti népiskolák tanítóinak anyanyelvét tekintjük, azt látjuk, hogy a reformátusok kivételével a magyarság minden felekezeti tanítóknál kisebb arányszámot mutat, mint az állami iskolák tanítóinál.¹⁾ Tehát itt is megállapíthatjuk, hogy általában az állami alkalmazottak – éppen úgy, mint a tisztviselőknél – nagyobb arányban növelik a magyarságot, mint a nem államiak. Az állami tanítók működésének eredményéről a magyarosítás terén a következő hivatalos adatok nyújtanak fölvilágosítást:²⁾

Az állami elemi iskolákban volt:

	A tanulók száma	Magyarok %-ban
1901—1905 évi átlag . . .	303.561	53.7
1906	362.077	53.8
1907	383.047	54.1
1908	426.561	55.3
1909	465.168	55.5

A magyarosodás tehát fokozatosan halad. A tíz év előtti népszámlálás Magyarország – csak az anyaország – népességében 51.4% magyar anyanyelvűt talált. Ha tekintetbe vesszük azt, hogy az 1909. év végén a kiszámított népesség 18,437.396 volt s ebből 53.79% magyar, az állami elemi népiskolák tanítványainak 55.5 százaléknyi magyarsága szép biztatásul szolgál a jövőre nézve, amely eredményt derék állami tanítóink hazafias buzgó működésének köszönhetjük.

Az értelmiség, mely nemzetpolitikai és kulturális szempontból egyaránt vezető szerepre van hivatva, 1900-ban a népességnek 3.3%-át tette ki. Absolut számokban kifejezve: 249.836 ember tartozott ide mint kereső, míg a hozzájuk tartozó eltartottak száma 390.756 egyén volt. Összesen tehát 640.592 ember tartozott ebbe a foglalkozási csoportba. A nemzeti cultura, valamint a nemzeti politika szempontjából tehát a lakosságnak ide tartozó része kiváló gondoskodást igényelhet az államhatalom részéről mind szellemi fejlődése

¹⁾ Róm. kath. 85.9%, görög kath. 28.2%, református 99.5%, ágostai 50.2%, görög keleti 0.5% izraelita 87.3%.

²⁾ Lásd Magyar statisztikai évkönyv. Budapest. 1910.

feltételeinek megadása, mind anyagi helyzetének biztosítása tekintetében. Első sorban az állam saját alkalmazottjainak anyagi helyzetét tartozik biztosítani. Ez nemzetpolitikai szempontból annál fontosabb körülmény, minthogy az értelmiséghez tartozó állami alkalmazottak között a *magyarság*, mint azt fõntebb láttuk, nagyobb arányban van képviselve, mint a nem államiak között.

De ez utóbbiak közül is az önkormányzati tisztviselõk valamint különösen a falusi községek szellemi és gazdasági életének vezetõi: a községi és körjegyzõk, továbbá a lelkészek és a tanítók megélhetésének a biztosítása kell, hogy az állam eminens feladatai közé tartozzék. Tehát nemcsak az állami alkalmazottak s özvegyeik és árváik nyugellátásáról intézkedõ s a mostani életviszonyoknak már meg nem felelõ 1885: XI. t.-cikkeknek a méltányos igényeket kielégítõ törvényvel leendõ pótlásáról kell az államnak gondoskodnia, hanem az önkormányzati tisztviselõknek, az összes állami és nem állami tanítóknak, valamint a lelkészeknek a nyugellátásáról hol közvetlen intézkedési, hol közvetve legfõbb felügyeleti jogánál fogva is gondoskodni tartozik, amint ezt kormányunk nemrég benyújtott törvényjavaslatával részben már el is ismerte. Csali a méltányos igények kielégítése folytán anyagiilag függetlenített intelligencia lesz képes fontos hivatásának megfelelni. Amilyen a falu papja, jegyzõje és tanítója, olyan a falusi lakosság is hazafiság tekintetében. Ha a falusi értelmiség meg van az anyagi helyzetével elégedve, csak igen kivételesen csábítható el akár a hazafiatlan nemzetközi socialismusra, akár a nemzetiségi hazaellenes eszmék befogadására. És miután az anyagi existencia biztosításához a méltányos nyugellátás okvetlenül szükséges, a mostani, már többé meg nem felelõ törvényes intézkedések helyett a kor szellemének megfelelõ törvényes intézkedésekrõl kell mielõbb gondoskodni. Természetes dolog, hogy az értelmiséghez tartozó úgynevezett szabad foglalkozásokról sem szabad az államnak megfélelkeznie, hanem pl. helyes adópolitikával, ügyvédi rendtartással stb. igyekezni kell a nemzetet vezetõ értelmiség fejlesztésére és megerõsítésére.

Az értelmiséghez 1890-ben 191.074 egyén tartozott mint keresõ, 1900-ban ez a szám már 249.836-ra emelkedett. De nemcsak absolut számban nõvekedett az értelmiség, hanem a népesség százalékában is, mert míg az értelmiség az összes polgári népességnek 1890-ben csak 2.6%-át foglalta magában, addig ez a százalék 1900-ban 3'3-ra emelkedett. Igazi fejlõdésrõl azonban ez irányban csak akkor lehet szó, ha az értelmiség nemcsak mennyiségileg, hanem minõségileg is gyarapszik, mert a mennyiségi nõvekedés magában véve sohasem jelent még fejlõdést.

Kis nemzetek, mint a miénk csak fejlődött culturával képesek a culturállamok sorában. Miután az értelmiség a vezérszerep a cultural fejlődésben, azért minden, amit az állam közvetlenül az értelmiség érdekeinek előmozdítására tesz, azt közvetve egyúttal a többi társadalmi osztályok érdekeinek előmozdítására is cselekszi. Mert, bármely társadalmi osztálynak helyesen felfogott érdekei sohasem lehetnek ellentétesek a többi társadalmi osztályok érdekeivel.

Így tehát az értelmiségnek szellemi és anyagi fejlesztése és megerősítése a nemzeti politika legfőbb feladatai közé tartozik.

A közszolgálatban alkalmazottak nyugellátásának megfelelő szabályozása természetesen, amint már említettük is, társadalmpolitikai szempontból szintén igen fontos. Ezt bővebben kifejteni nem is látszik szükségesnek, annyira magától értetődik.

Áttérve már mos azokra a szempontokra, melyek a nyugdíjtörvénynek a reformjánál felmerülnek, elsőnek a kötelező szolgálati idő leszállításának a kérdésével kell foglalkoznunk.

A nyugdíjtörvény által megállapított negyven évi kötelező szolgálati időnek leszállítására vonatkozó kívánság mindinkább terjed. De nemcsak az állami alkalmazottak körében nyilvánul ezen kívánság, hanem minden egyéb szolgálati viszonyban is, ahol ilyen hosszú szolgálati időt követel a munkaadó alkalmazottjától. A mai életviszonyoknak ez a negyven év már nem felel meg, kivált hazánkban. Nézzük most a statisztika világitásánál, miképpen jelentkezik a mi helyzetünk?

Hazánk lakosainak valószínű élettartama nagyon elmarad a nyugati államok lakosainak élettartama mögött. A férfi újszülöttek valószínű élettartama a Magyarbirodalomban 40 év, Németországban 38, Svájcban 47, Németalföldön 51, Dániában és Svédországban 54, Norvégiában 56, Franciaországban 4(3, Angliában 51 és Olaszországban 33 év.¹⁾ Tehát Olaszország és Németország kivételével a férfi élettartama nálunk a legrövidebb és azért nem lehet a külföldi életviszonyokra szabott törvényes intézkedéseket egyszerűen a mi életviszonyainkra alkalmazni. Pedig a mi helyzetünk még rosszabb, mint ahogy az a felsorolt statisztikai adatokból kitűnik. Ugyanis itt nem szabad elhallgatni azt a fontos körülményt, hogy a külföldi adatok 15-30 évvel *régiebbek*, mint honi adataink s hogy azóta a külföldi állapotok tetemesen javultak.

Népmozgalmi adataink szerint az 1900-1901. évek átlagában ezer lélekre a Magyarbirodalomban a közszolgálat és szabad foglalkozásokban 177 haláleset jutott; ezzel szemben a közlekedésben 21.5, az iparban 23.5, az őstermelésben 26.9, a bányászatban 31.5.

¹⁾ L. KENÉZ BÉLA: Magyarország népességi statisztikája.

A közszolgálat és szabad foglalkozásokhoz tartozók ezen alacsony halálozási arányát azonban természetesen nem szabad tisztán a foglalkozás egészséges természetének betudni, hanem az ide tartozók magasabb intelligenciájából származó józan, mértékletes életmódjának, valamint annak a fontos körülménynek, hogy köztük a fiatalabb korosztályok nagy arányban vannak képviselve.

Az újabban a tisztviselőkkel szemben támasztott fokozottabb igények alighanem azok szolgálati időtartamát csökkenteni fogják. Régi tisztviselők tapasztalják azt, hogy a hivatal fokozottabb igényekkel lép föl az alkalmazottal szemben. Valamint a hétszámra vadászgató alispán és főszolgabíró, úgy a hivatalában kényelmesen pipázgató állami tisztviselő is már csak a letűnt kor alakjai közé tartozik. Már a hivatali pályára való előkészület maga is nagyobb, fáradtságosabb tanulmányt igényel jelenleg, mint a múltban. Tapasztalati tény az, hogy a folytonos személyszaporítás nem halad párhuzamosan az ügyforgalom emelkedésével, hanem mindig mögötte marad el. A folyton megfeszített munka idő előtt kimeríti a tisztviselő fizikai és szellemi erejét. Ezért még abban az esetben is, ha a halálozási arány kedvezőbbre fordulna, a tisztviselő képtelen a kötelező negyven évet kiszolgálni, hanem a saját és hozzátartozói anyagi helyzetének megromlásával kénytelen idő előtt nyugalomba vonulni. Socialpolitikai szempontból tekintve a helyzetet, ez csak az intelli gens középosztály meggyengülésére vezethet. Pedig az államnak eminens érdeke ezen társadalmi osztály megerősödése, mely a cultural haladásban vezető szerepre hivatott. Törvényhozás, kormányzat, közigazgatás, igazságszolgáltatás, közoktatás, az egyházi és a hitélet gondozása jobbra az ő kezébe van letéve.

Közelebbről vizsgálva az állami tisztviselők részéről teljesített szolgálati időt, az állami főszámszék zárszámadási adatai szerint a következő eredményekre jutunk:

Szolgálati ideje	1908-ban		1909-ben	
	nyugalmazott száma	állami száma	alkalmazottak száma	száma
10 éven alul . . .	73 ¹⁾	6·3	54 ¹⁾	4·5
10—15 éves . . .	240	20·8	232	19·3
15—20 » . . .	154	13·4	165	13·7
20—25 » . . .	168	14·6	181	12·0
25—30 » . . .	117	10·2	144	12·0
30—35 » . . .	152	13·2	143	11·9
35—40 » . . .	141	12·3	131	10·8
40 éven felül . . .	106	9·2	153	12·7
Összesen . . .	1.151	100·0	1.203	100·0

¹⁾ Túlnyomóan csendőrök, pénzügyőrök és főispánok.

A rövid ideig szolgáló állami alkalmazottak magas százaléka legjobban bizonyítja a munkaerő gyors elernyedését úgy, hogy csak kevesen érik el azt a magas kort, mely a testi és szellemi erők elgyengülése folytán okozza a munkaképtelenséget. Erre nézve még világosabb áttekintést nyújt a következő kis táblázat:

	Az 1908-ban nyugdíjazott állami alkalmazottak közül szolgált	Az 1909-ben állami alkalmazottak közül szolgált
	%	%
10 éven alul	6·3	4·5
15 » »	27·1	23·8
20 » »	40·5	37·5
25 » »	55·1	52·6
30 » »	65·3	64·6
35 » »	78·5	76·6
40 » »	90·8	87·3
40 évig és azon fölül	9·2	12·7

Tehát mindkét évben a nyugdíjazott állami alkalmazottnak több mint fele 25 évnél rövidebb szolgálati idő után volt már kénytelen nyugalomba vonulni, közel $\frac{4}{5}$ -öd része 35 évnél kevesebb szolgálati idővel bírt, a kötelező szolgálati időt pedig csak egy kis része (9.2%, illetve 12.7%) volt képes elérni.

A felsorolt adatok kétségtelenné teszik azt a tényt, hogy a 40 évi kötelező szolgálati idő a mai életviszonyoknak már nem felel meg, tehát az leszállítandó, és ha ez megtörtént, remélhető, hogy a hosszabb ideig szolgáló alkalmazottak nagy része nem fogja munkaerejét túlcsigázni, mint most, hogy a kötelező szolgálati időt kitöltve, az egész fizetést kaphassa meg nyugdíj gyanánt.

A szolgálati idő kérdésénél nem kevésbé fontosak a nyugdíjtörvénynek az állami alkalmazottak házasságkötését hátráltató intézkedései. Ezen törvény 20. §-a a nyugdíj-jogosultságot az alkalmazott javára annak legalább 10 évi beszámítható szolgálatától, a 34. §-a pedig az özvegyek és árvák ellátására vonatkozólag legalább öt évi szolgálattól teszi függővé. Ezek az intézkedések a XX. században, a humanizmus korában elavultnak tekintendők. Nem állhat meg az igazságosság és méltányosság bírálata előtt olyan törvényes intézkedés, mely lehetővé teszi azt, hogy az alkalmazott és annak családja a szerencsétlen véletlennek áldozatul eshettek. Mert a törvény 30. §-a, illetve 40. §-a csak azokban az esetekben tesz ez alól kivételt, »ha az alkalmazott a szolgálat teljesítése közben vagy a szolgálat következtében lett teljesen és nyilván bizonyíthatólag szolgálatképtelenné.« Tehát az alkalmazott minden más esetben, ha nem is okozta önmaga a szolgálatképtelenséget, mind maga, mind családja a legnagyobb nyomor-

nak lehet kitéve¹. Ez a bizonytalan állapot mindenesetre késelteti a házasságkötéseket.

Ha hosszabb időre visszatekintünk, a házasságkötések arányszámának európaszerte majdnem általános csökkenését tapasztaljuk. A magyar birodalomban is az 1865-1869. évek átlagában 1.000 lélekre 10.33 házasságkötés esett, az 1900-1901. évek átlagában már csak 8.8 házasságkötés. Köztudomású, hogy az állami alkalmazottak zöme városokban lakik, ahol aránylag sokkal kevesebb házasságkötés fordul elő, mint a vidéki népességnél. Az 1900-1901. évek átlagában esett ugyanis ezer 26-59 éves nem nős férfire a vidéki népességben 1647, ellenben a városokban csak 69.6 házasságkötés. Igen érdekes az alábbi kis táblázat, mely a házasságkötéseket a völegények foglalkozása szerint részletezve mutatja ki. Esett ugyanis *ezer* húsz éven fölül nem házas kereső férfira házasságkötés az 1900-1901. évek *átlagában* az oldalt megnevezett foglalkozási ágaknál a magyar birodalomban:

Östermelés	171·7	Véderő	7·9
Bányászat	179·5	Különböző ágbeli nap-	~
Ipar	131·9	számosok	81·7
Kereskedelem és hitel	105·1	Házi cselédek	74·8
Közlekedés	171·2	Egyéb foglalkozások .	45·9
Közszolgálat és szabad foglalkozások	89·5	Összesen	136·2

E táblázatból azt látjuk, hogy az országos átlagon fölül csak az östermelés, a bányászat és a közlekedéshez tartozók házassági arányszáma emelkedett. Nagyon alatta maradt az értelmiség csoportjába tartozók arányszáma (89.5), melynek tagjai pályájukon soká tartó előkészület után léphetnek csak a keresők sorába, és csak későn köthetnek házasságot, aminek következménye házasságuk rövidebb tartama, a palingam házasságok kisebb száma, valamint a propagatív erő alászállása és a házasságuk termékenységének csekélyebb mérve, amint ezt alább látni fogjuk.

Az utóbbi években a házasságkötések száma a magyar birodalomban volt:

	a házasságkötések száma	esett ezer lélekre
1906-ban	176.826	8·7
1907-ben	201.431	9·8
1908-ban	188.648	9·1

Érdekes a házasságkötések arányszámát a völegények foglalkozása szerint hosszabb időközökben összehasonlítani, hogy meglássuk, mily változások mutatkoznak az egyes foglalkozási ágakban.

100 völegény közül az oldalt megnevezett foglalkozáshoz tartozott:

	1900	1908
I. Őstermelés	69·6	67·4
II. Bányászat	1·3	1·1
II. Ipar	17·2	18·1
II. Kereskedelem és hitel	2·8	3·2
II. Közlekedés	2·4	3·0
II. Összesen	23·7	25·4
III. Közszolgálat és szabad foglalkozások	2·9	3·5
IV. Véderő	0·5	0·6
V. Különböző ágbeji napszámos	2·0	2·0
VI. Házi cseléd	0·5	0·3
VII. Egyéb foglalkozás	0·8	0·8
	100·0	100·0

Csökkenést csak az őstermelésnél és a bányászatnál látunk (eltekintve a házi cselédektől különleges viszonyai miatt). Az emelkedés az értelmiségi foglalkozásoknál igen jelentékeny. Volt ugyanis a közszolgálat és szabad foglalkozásokhoz tartozó vőlegények száma: 1900-ban 4.937, 1908-ban 6.577. A szaporodás tehát 1 640, ami 33.2% emelkedésnek felel meg. Az értelmiséghez tartozó vőlegények számának ez a nagy mérvű szaporodása, az értelmiséghez tartozó kereső férfiak nagymérvű szaporodásával függ össze, amiről már fentebb szólottunk. Az őstermeléshez tartozó vőlegények számának csökkenése valószínűleg a tengerentúli kivándorlással áll összefüggésben, mely az utóbbi években nagy mértékben emelkedett.

Áttérve a születésekre, mindenekelőtt meg kell állapítanunk a születési arányszámoknak *csökkenő* irányzatát.

Ha a születések számát a foglalkozási ágak szerint részletezzük, azt látjuk, hogy ezer 20-49 éves nőre esett élveszületés az 1900-1901. évek átlagában:

Őstermelés	298·9	Véderő	277·0
Bányászat	387·2	Különböző ágbeji napszámos	217·0
Ipar	270·6	Házi cselédek	150·5
Kereskedelem és hitel	212·0	Egyéb foglalkozások ¹⁾	114·2
Közlekedés	274·8	Összesen	273·7
<i>Közszolgálat és szabad foglalkozások</i>	<i>170·5</i>		

Itt is eltekintve a házi cselédektől, kiknél a házasok csekély száma érthetővé teszi a születések alacsony arányszámát, *a legkevesebb születés a közszolgálat és szabad foglalkozások*

¹⁾ Itt nem jöhetnek tekintetbe, mert ide tartoznak a nyugdíjasok és tőkésék, kik között a fiatalabb korosztályok természetesen csak gyéren vannak képviselve.

csoportjában fordult elő. Ezt a csekély szaporodást, ha nem is egészen, de legalább részben a *gyermekáldástól való tartózkodásnak* kell betudni, ez pedig *nehéz megélhetési viszonyok* következménye, valamint annak a bizonytalanságnak, melyet a nyugdíjtörvény föntidézett szakaszai az állami alkalmazottak házassági hajlandóságának csökkentésére éppen abban a korban idéznek elő, melyben a propagatív erő a leghatékonyabb. A csekély számú születéseknek következménye a házasságoknak gyér termékenysége, amely sajnálatos jelenséget az alábbi táblázatból határozottan megállapíthatjuk.

Az 1900-1901. évek átlagában esett természetes szaporodás (születési többlet) ezer lélekre számítva az anyaországban:

I. Őstermelés	13·1
II. A) Bányászat	25·4
» B) Ipar	16·6
» C) Kereskedelem és hitel	14·8
» D) Közlekedés	24·0
	II. Összesen 17·6
III. Közszolgálat és szabad foglalkozások	12·0
IV. Véderő	4·4
V. Különböző ágbeli napszámosok	1·0
VI. Házi cselédek	17·3
VII. Egyéb foglalkozások	27·4
	I—VII. Összesen: 12·4

A statisztikai hivatal a napszámosok csekély arányszámát a helytelen adatszolgáltatásnak tudja be, a miért is a mezőgazdasági cselédeket, a mezőgazdasági munkásokat, a különböző ágbeli napszámosokat és a házi cselédeket összefoglalva, szaporodási arányszámukat 140% ban állapítja meg. Már ebből a táblázatból is látjuk azt a megszorító valóságot, hogy a közszolgálat és a szabad foglalkozásokhoz tartozók arányszáma a legkisebb.

Vizsgáljuk most az értelmiségi csoportot közelebb.

A természetes szaporodás ezer lélekre kitesz:

Mezőgazdasági tisztviselő	17·5
Ipari »	15·3
Kereskedelmi »	16·2
Közlekedési »	14·8
Tulajdonképpen értelmiség	10·9
Katonatisztek	14·6
	Összesen: 12·6

Ebből a táblázatból megállapíthatjuk azt a tényt, hogy a tulajdonképpen értelmiséghez tartozók bírnak a *legkisebb szaporodási arányszámmal*. Ezért kell a nyugdíj képességet a

beszámítható szolgálati idő *kezdetétől* számítani. A netaláni visszaélések megelőzésére más módok is kínálkoznak, mint a nyugdíj-jogosultság életbeléptét évekkel hátratulni. Ugyanez áll a 35. §-ról is, mely a nyugdíjas, valamint a 60 évnél idősebb alkalmazottnak házasságkötését megnehezíti, sőt ez által esetleg lehetlenné teszi azt, hogy egy idősebb leány vagy özvegy nő családi otthonot találjon és inhumánus intézkedésével könnyen okozhat a családnak meg nem érdemelt anyagi és erkölcsi hátrányt.

Az állami alkalmazottak, valamint özvegyeik és árváik anyagi ellátásának *mérvéről* szólva, csak annyit akarunk itt megemlíteni, hogy a »standard of life« kétségtelenül sokkal magasabb most, mint volt a múlt század nyolczvanas éveiben, mikor a nyugdíjtörvény életbe lépett. Ezen valóság előtt az állam sem hunyhat szemet. Ezt a körülményt az ellátás megszabásánál figyelembe kell venni, mert enélkül az igazságtalanság érzetéből származó elégedetlenséget támad alkalmazottjaiban, ami kétségtelenül károsan hat vissza az államhatalomra. Pedig a közhatalom csak akkor állhat szilárd erkölcsi alapon, ha annak minden – törvényhozási, kormányzati és közigazgatási – intézkedése egyaránt kiállja az igazságosság és emberszeretet bírálatát.

A nyugdíjtörvénynek a fentieket szem előtt tartó reformja nagy szolgálatot tenne nemzetünk egyik legfontosabb oszlopának, az értelmiségnek és így annak mielőbbi keresztülvitelében fontos közérdeket kell látnunk.

Fülöp Kornél.